

*Грітченко Тетяна Яківна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фахових методик та
інноваційних технологій у початковій школі,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, м. Умань,
Україна*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Розвиток і вдосконалення системи вищої, і зокрема педагогічної, освіти в Україні передбачає високу якість навчання й виховання студентської молоді, кращу теоретичну і практичну підготовку майбутніх спеціалістів до професійної діяльності, всебічний розвиток їхніх духовних та фізичних сил, формування національної свідомості тощо [5, с. 66].

Отже, завдання сучасної вищої педагогічної школи – пошук ефективних шляхів, забезпечення необхідних і достатніх умов для вдосконалення процесу підготовки педагога як висококваліфікованого, конкурентоспроможного, компетентного фахівця, здатного до творчої організації всіх ланок особистісно орієнтованого педагогічного процесу, самореалізації, виконання нового соціального замовлення. Тому на сучасному етапі розвитку суспільства підвищеного інтересу серед багатьох науковців набула проблема професійної освіти майбутнього вчителя та виокремлення умов, які забезпечують його успішну педагогічну діяльність.

Як показує огляд наукової літератури, дослідження професійної підготовки вчителя ведуться у різних напрямках. Проблеми змісту педагогічної освіти розглядаються у наукових доробках В. Андрущенка, І. Беха, С. Гончаренка, М. Євтуха, М. Жалдака, О. Мороза, І. Підласого та ін.; вдосконаленню технологій навчання майбутнього вчителя початкової школи присвячені роботи В. Бондаря, Л. Коваль, О. Комар, І. Осадченко,

Л. Петухової, О. Савченко та ін.; оптимізації методів і прийомів професійної підготовки майбутніх учителів – К. Авраменко, І. Богданової, П. Гусака, С. Скворцової, Т. Яценко та ін.; науково-теоретичним основам формування особистості педагога у процесі професійної підготовки – Т. Байбари, Н. Глузман, Г. Костюка, В. Коцура, Д. Мазохи, Д. Пащенко та ін.; основні аспекти методології формування особистості вчителя початкової школи розглядаються А. Бойко, Н. Кічук, Л. Кондрашовою, В. Сластьоніним, О. Щербаковим та ін.; питання професійної підготовки і діяльності учителів, викладачів – Ю. Бабанським, Н. Ничкало, А. Сущенком та ін.

Метою досліджень вищезгаданих учених, в основному є з'ясування умов, чинників, критеріїв педагогічної майстерності, розробка шляхів її вдосконалення.

Базисним критерієм оцінки якості освіти виступає професійна компетентність як інтеграційна характеристика фахівця, яка визначає його здатність вирішувати професійні проблеми і типові професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності з використанням знань і життєвого досвіду, цінностей і схильностей [3, с. 32]. Цієї ж думки дотримується В. Лозова, яка стверджує, що компетентність учителя має інтегративну природу, ще й тому що її джерелом є різні сфери культури (духовна, громадська, соціальна, педагогічна, управлінська, *екологічна* тощо), що вимагає значного інтелектуального розвитку особистості вчителя, включає аналітичні, комунікативні, прогностичні та інші розумові процеси і включає екологічну, мотиваційну, рефлексивну, когнітивну, операційно-технологічну, етичну та інші складники змісту його підготовки, передбачає нарощування знань, умінь, досвіду професійно-особистісного саморозвитку творчої діяльності, емоційно-ціннісного ставлення [2, с. 24].

Екологічна компетентність ґрунтується на знаннях законів розвитку природи та суспільства, в тому числі знанні синергетичних принципів побудови світу, а також екологічної відповідальності за професійну діяльність.

Концепція університетської педагогічної освіти, яка багато в чому визначає якості сучасного вчителя, характеризується:

- універсальністю, повнотою набору гуманістичних дисциплін, що забезпечують базову підготовку в єдності загальної і спеціальної освітніх програм;
- інтегративністю, міждисциплінарною кооперацією наукових досліджень і навчальних предметів, змістовою структурно-функціональною єдністю навчального процесу;
- цілісністю картини світу, що відтворюється комплексом базових дисциплін на основі взаємодоповнюваності змісту, єдності мети і вимог;
- фундаментальністю, науковою обґрунтованістю і високою якістю психолого-педагогічної, соціогуманітарної, загальнокультурної підготовки;
- професійністю, оволодінням методологією, педагогічною теорією і різноманітними педагогічними технологіями;
- варіативністю, гнучким поєднанням обов'язкових базових курсів і додаткових дисциплін за вибором із широким спектром спеціалізованих навчальних предметів психолого-педагогічного і гуманітарно-культурологічного профілів, різноманітним алгоритмів навчання відповідно до індивідуальних можливостей студентів, вільним вибором обсягу, темпів, форм освіти;
- багаторівневістю, підготовкою на ступенях загальної базової (бакалавр) і повної (магістр) вищої освіти, аспірантурою, різними формами післядипломної освіти.

Виходячи з цих особливостей, що є по суті принципами, перше завдання педагогічного закладу вищої освіти нині полягає у тому, щоб запропонувати студентові системні знання про закономірні взаємозв'язки людини з природою, культурою, суспільством, державою, про процеси становлення особистості, цінності, що розвиваються в світі, у ставленні до інших і самого себе. Заглиблюючи, розвиваючи і уточнюючи цілісну гуманітарну і природничонаукову картину світу, цей загальний для всіх педагогічних

спеціальностей складник професійно орієнтованого знання дозволить студентові оволодіти критеріями оцінки соціальних і природних явищ, феноменів культури, а також способами добування й інтерпретації наукової інформації, її обробки і зберігання.

Освітній простір педагогічного вищого навчального закладу орієнтує студента на професійну діяльність, предметом якої є людина. Тому фундамент професійної підготовки вчителя початкової школи складає комплекс сучасних наукових знань про людину, її становлення – розвиток у реальній соціокультурній творчості. Звідси друге найважливіше завдання вищого педагогічного навчального закладу – надати можливість студентові оволодіти системою знань, закладених у навчальних курсах за принципами проблемно-змістового взаємозв'язку психолого-педагогічних, соціогуманітарних і культурологічних дисциплін. Оволодіння системними антропологічними знаннями в педагогічній професії складає необхідну умову подальшої спеціалізації. Тобто, педагогічна професія обов'язково припускає оволодіння суб'єктом цієї професії, комплексом наукових знань, який Б. Ананьєв назвав «людинознавством». У цей комплекс, на думку вченого, входять: психологія, педагогіка, соціологія, анатомія і фізіологія, екологія тощо [1, с. 96].

Третє завдання – забезпечити становлення особистісної і професійної культури педагога як способу його життєдіяльності, «інструменту» реалізації індивідуальних творчих сил у педагогічній діяльності. Професіонал у галузі освіти повинен чітко уявляти місце і роль освітніх процесів і систем у світовому культурному русі, в його історичних закономірностях і формах.

Четверте завдання – дати студентові систему фундаментальних знань в обраній галузі [4].

Отже, підготовку вчителя слід розглядати як процес комплексної організації навчально-виховних дій, спрямованих на формування позитивного ставлення до педагогічної професії, таких, що забезпечують оволодіння системою методологічних поглядів, переконань, теоретичних знань і концепцій, практичних умінь і навичок, необхідних для формування основ

педагогічної майстерності. Процес підготовки вчителя, таким чином, спрямований на формування якостей особистості і їх подальший розвиток у власне педагогічній діяльності. При цьому формується соціально активна особистість, що володіє низкою психічних властивостей і етичних якостей, необхідних для виконання педагогічних функцій. Така особистість формується на основі спадкових задатків і схильностей, що виявляються у вигляді здібностей вже в дитячий період, проходять становлення в період навчання у школі, розвиваються в усіх формах навчально-пізнавальної діяльності у закладі вищої освіти і практичній діяльності в освітніх закладах. Зростання ролі людського чинника в розвитку суспільства визначило новий підхід до підготовки майбутніх педагогів. Для роботи у школі потрібні випускники вищих педагогічних навчальних закладів, що здатні стати носіями і пропагандистами всього нового, володіють професійно-значущими якостями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. Вопросы дидактики и психологии начального обучения. *Материалы научного совещания*. Л. : Ин-т педагогики АПН РСФСР, 1959. С. 94–98.
2. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : Навч. посібник для студ. пед. навч. закладів. Харків : ОВС, 2002. 398 с.
3. Маркова А. К. Психология профессионализма. М. : Просвещение, 1996. 306 с.
4. Сластенин В. А. Педагогическое образование – на университетский уровень. Волгоград : Перемена, 1996. 56 с.
5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. К. : Академвидав, 2006. 352 с.